

SOUPIŠ
PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH
V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM
OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVA

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVÉHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

XIV.

POLITICKÝ OKRES JINDŘICHO-HRADECKÝ.

NAPSAL

DR. JOSEF NOVÁK,

C. K. GYMN. PROFESSOR V J. HRADCI, DOP. ČLEN ČESKÉ AKADEMIE CÍS. FRANT. JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ A KR. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK.

V PRAZE 1901.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Zvonek ve výžce 0'36 m š., 0'33 v., ozdoben jest postavami sv. Jana a Pavla a sv. Erazima a pěknými ornamentními pásky. Nad okrajem dolním : I : G : K : (t. j. Joh. Georg Kühner.) 1773.

R. 1773 nejen všecky stropy Starého stavení prohořely, ale také zdiva mnoho se sesulo nebo musilo být sneseno.¹⁾

Poněvadž přízemní pokoje pána z Rožemberka (XXXIV) na prostředním »place« vedle Nového stavení Jáchymova se nezamlouvaly, zřízeny nad nimi tři táflované pokoje s chodbičkou, kteráž oblouky byla do dolního nádvoří otevřena, a taktéž jako sousední budova orýsovány. Pokoje spojeny se stavením Jáchymovým.

Stavbu provedl roku 1594 Faconi, obložení dveří, oken, podobně celkem jako v Novém stavení Adamově a zelených pokojích, a všeliké dílo kamenné, též 2 vlaské komínky dodal Ant. Cometa. Stropy zhotovil Dechsner.

Požárem r. 1773 zničeny. Po něm oblouky chodby zazděny, a zřízen v traktu tom byt úřednický.

Vchodem ve veliké arkádě vstupuje se v tříhrannou zahrádku s malou fontánkou uprostřed. V jejím protilehlém nároží stojí Altán, od něhož na obě strany vycházejí přízemní arkády, zahrádku ohraničujíce.

Altán (nový altán), též lusthaus neboli rondel zvaný, vystavěn byl v letech 1592—1597 na živé skále (XXVII) (obr. 81.).

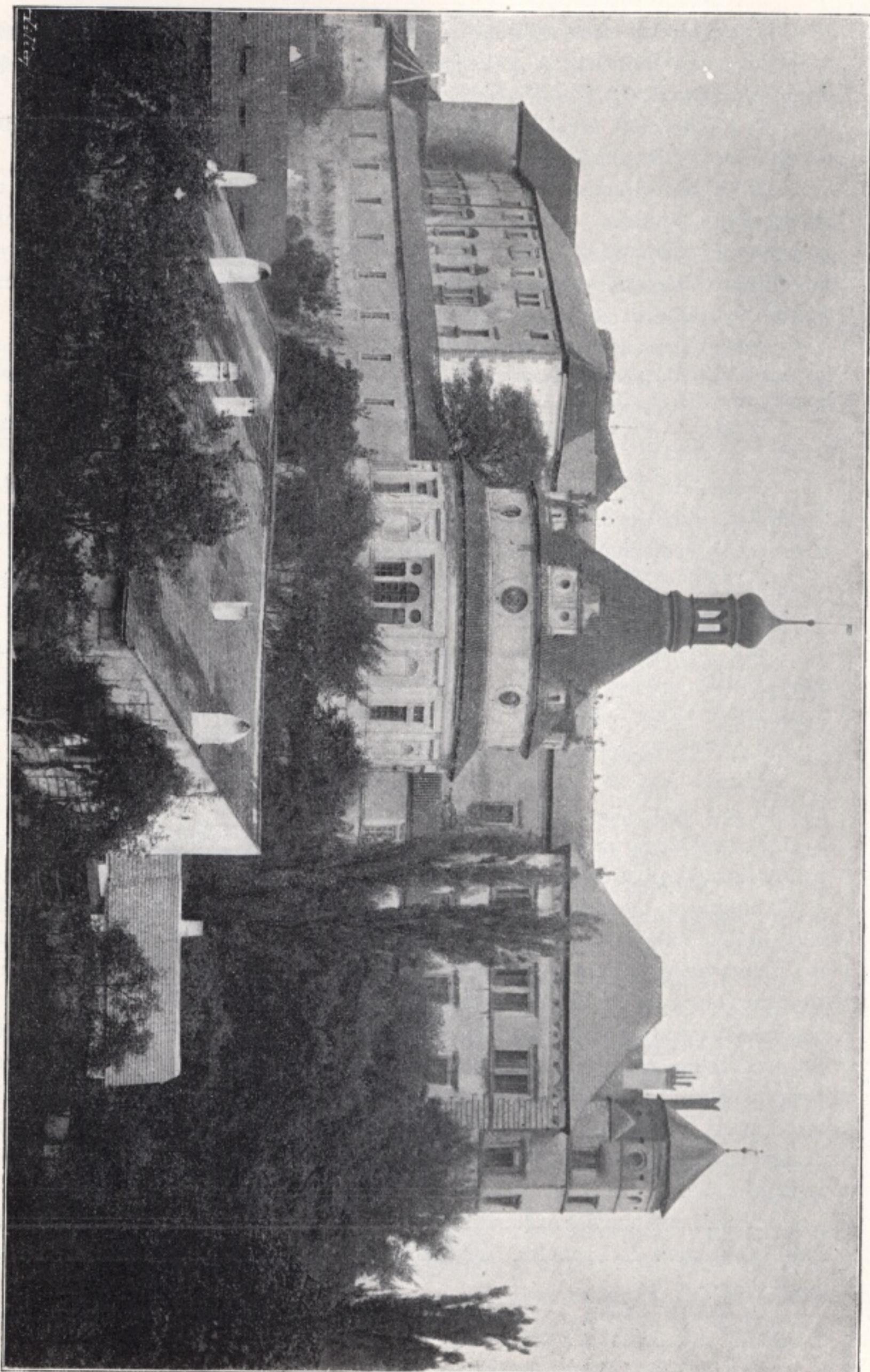
Má podobu okrouhlou, ze zahrady jest přízemní, zvenčí jest na vysoké skalní terasse posazen. Kryt jest kuželovou střechou se zástřeším a na nízké zídce (»kranci«) s osmi kruhovými okny. Střecha oživena osmi štíty a ukončena lucernou.

Uvnitř jeví se velkolepou okrouhlou síní, jejíž průměr ve světlosti činí 13 m a výška 15'17 m. Mohutné, 2'66 m tlusté zdi z lomového kamene a cihel, obložené zvláště na rozích kamenem štukovým,²⁾ utvrzeny jsou trámy dubovými, uvnitř zdiva svázanými, a obrucí železnou, 560 lb. těžkou s 10 holemi a 10 klíči, 662 lb. těžkými. Ve zdech vyzděno osm výklenků, vždy jeden užší, 1'37 m š., a jeden dvojnásobně širší, všecky však skoro do stejné výšky sklenuty. Ve dvou užších výklencích, na straně dovnitř hradu obrácených, jsou dvéře. Před těmi jest porticus o dvou sloupech. Dvěře na severových. straně mají obložení ozdobné. Na každé veřejí zvedá se nad volutou svrchní část těla jinaké karyatidy, nesoucí na hlavě hlavici sloupu toskánského. Nadpraží ozdobeno jest pod římsou znaky, hradeckým uprostřed mezi montfortským a hohenzollerským, a místo v rozích mezi znaky a karyatidami vyplňeno neorganicky cherubem, pyramidkou diamantotvaru a hlavou lví.

Velmi zajímavé rozčlenění oken i rozvržení a úpravu zevnějska ukazují vyobrazení č. 81 a 82. Obvod altánu rozdělen jest osmidílně, střídají

¹⁾ Nynější střední zeď ve 3. patře byla později vyhnána na podporu střech, k ochraně zbylého zdiva položených.

²⁾ Lomového kamene spotřebováno 219°, štukového kamene 368 kusů po 1 gr. 81.000 cihel zdicích po 20 gr., 1600 velikých na krance po 27 gr.

Stavění zelených pokojů.

Obr. 81. Hradec J. Zámek ze strany jihozápadní.
Altán.

Nové stavení Adama II.

Obr. 82. Hradec J. Zámek: Altán ze strany zahrady.

se tu trojdílná a jednoduchá okna s 8 nikami v polích, rozdělených pilastry toskánskými s jednoduchým kladím.

Vnějším nikám odpovídají uvnitř ve stěnách ovšem užší také užší a proto též nižší niky. Prázdný prostor nad nimi vyplněn konsolami s vázami v ozdobném rámci, s jehož vrcholu nad vázou visí bohatý svazek plodů. Po stranách nik na pokraji výklenkův okenních, po př. dveřních, stojí toskánské pilastry s pětilistými růžemi na podstavcích a hlavicích. Nesou architráv, vlys a římsu bohatě článkovanou a silně přečnívající, kteréž v jeden celek slučují výklenky větší i menší i stěny s nikami a pilastry

Obr. 83. Hradec Jindř. Zámek. Vnitřek altánu.

obr. 83.). V rozčlenění mohutné kupole nad římsou vyznívá trojčlenný rhythmus kolmé části. Na velikém kruhovém svorníku jest jemně propracovaný znak Adama II. a Kateřiny z Montfortu. Největší sférické lichoběžníky nad

Obr. 84. Hradec J. Zámek. Kupole altánu.

velikými výklenky mají po velikém kruhovém oknu, v němž na bílé půdě září červená růže Rožmberků, s Adamem spřátelených. Menší lichoběžníky nad menšími výklenky propouštějí světlo menším oknem s růží hradeckou. Nejmenší ozdobeny jsou analogicky se zpodkem nikami a rámcí, kteréž bývaly vyplněny obrazy (obr. 84.).

Uvnitř všecky plochy (mimo lambris do výše piedestalů pilastrů i výklenky kruhových oken v kupoli jsou přebohatě pokryty plastickou grotteskou pozdně renaissanční z vypálené hlíny a štuku, kteráž mimo něco zlacení bývala malována. V množství jednotlivých motivů jeví se fantazie obdivu hodná. Ve výklencích, jakožto celky pro sebe pojatých, opakuje se sice někde tytéž motivy festonův a maskaronův na protilehlých stěnách téhož výklenku, ale nikoli ve výklencích jiných. Mimo výklenky rhythmus a symmetrie souhlasných částí nutila umělce opakovati jisté tvary rámců, kartuší, konsol, festonův atd.

Bohata, ale zpustošena jest korunní římsa pod klenbou. Pod deskou římsovou visí bohaté kytice. Na vlysu z kvítkův a lupínků sestaven nápis:

AUS : LIST : DER : SCHLANGEN : ADAM : EVE : KAM : WIR : IN : VERSUCHUNG : UND : WEGEN : VON : GOT : WAS : BESCHAFFEN : DIE MENSCHEIT : DIE : GAB : SICH : IN : EIGENSINNIGKEIT. ¹⁾

Výzdobuvnitra hlavně provedli *Gierg* (= Jirka) *Pandl*, pasírar z Krumlova,²⁾ a *Pietro Martinel.*³⁾ Malby provedl *Widtmann.*⁴⁾ Jeho malby v osmi rámcích kupole nahradil novými r. 1680 *Vavř. Miller* z J. Hradce.⁵⁾

Z původní ozdoby vnější nezachováno nic. Náměty, jež přerušují jednotvárné kontury prejzové střechy, bývaly všecky olejovými malbami vymalovány.⁶⁾ Na »kranci«, prolomeném kruhovými okny kupole, mezi okny a lesenami bylo 16 velkých obrazů s ozdobnou obrubou, olejovými barvami provedených.⁷⁾ Římsa i pilastri a okna až na základ byly pomalovány vodními barvami.⁸⁾ Vše provedl *Widtmann*. K té ozdobě přibyly teprve r. 1680 čtyry sochy a dvě mušle, díla *Innoc. Comety.*⁹⁾ Zachována z nich v nice v levo od portálu jediná sádrová socha Herkula udolávajícího lva nemejského, tím, že v 19. stol. asi do r. 1870 byla v komoře na zvěřinu, tu zřízené. Zavalité formy a naduřelé svalstvo ohlašuje vliv Berniniův.

¹⁾ Slova ta byla snad srozumitelnější, dokud nad nimi ve výklencích byly sošky a v rámcích malby, a četla se asi jiným pořádkem: Aus List der Schlangen und wegen Adam Eve kam wir in Versuchung. Die Menscheit, von Got was beschaffen, die gab sich in Eigensinnigkeit.

²⁾ Od roku 1595 pasíroval t. j. bosíroval obrazy i jiné dílo, přivez s sebou již z Krumlova nějaké obrazy pasírované. Od udělání obrazův a jiného díla pasírovaného od krancu až k zemi dolů dostal 525 kop č. Že dílo své také (asi po způsobu »štafírů«) maloval, dokazuje položka za vymalování a pasírování obrazů 140 kop 20 gr. č.

³⁾ Tak podepsán na kvitanci, v účtech však ho jmenují Hons Petr. Jeho sekrýt měl na jednom poli tři šikmá břevna a na druhém ptáčka. Nad štítkem PZN. — K pasírování užíváno roztlučeného křemene, prosívaného žíněným sitkem. — R. 1680 Innocens Cometa po tři neděle v rondelu štukaterskou práci konal se zedníky a kameníkem

⁴⁾ Od vymalování obrazův a jiného díla v novém altáně dostal 100 kop. K rozdělání barev užil octa a 1 kopy vajec.

⁵⁾ Za ně a jinou práci v zahradě zámecké obržel 94 zl.

⁶⁾ 1 větší stál 8, menší 3 tol.

⁷⁾ Stály 64 tol.

⁸⁾ Za 30 tol. Místy jen jest znáti, že půda ozdob aspoň na pilastrech a pod okny byla červená, pod okny v širokých černých rámcích.

⁹⁾ Za 56 zl.

Stavbu vedl *Giov. Maria Faconi*,¹⁾ práci kamenickou provedl *Ant. Cometa*²⁾ veškeru kromě portálu, který přisuzuji *Honzovi Maurerovi Pildhaurovi* t. j. sochaři s příjím Chromému.³⁾ Krov na kupoli a věžičce postavil tesařský mistr *Wolf Riemar*, měšťan krumlovský, na pozednicích dubových,⁴⁾ prejzy a háky altán pokryl *Jak. Paspergar* z Buděovic,⁵⁾ osmibokou věžičku pobil plechem *Baltazar*, klompsiř z Buděovic.⁶⁾ Korouhvičky, po třech na větších námětech, po jedné na menších, a korouhvičku na hruškovité báni,⁷⁾ která představovala hlavu delfína a na hrotě měla pětilistou růži, udělal kotlář *Lukš* z J. Hradce, omaloval a pozlatil *Widtmann*. Ve věžičce bývala modrá pozlacená hvězda.

Altán vydláždil cihlami na písek *Augustin Vlach*. Dosud je cihlami vydlážděn. Na nich však bývala dlažba z bílých a červených desek mramorových, z Lince přivezených.⁸⁾ Uprostřed býval otvor do sklepa, pod sálem sklenutého a jen dvěma okénky velice skrovně osvětleného. Hrávala prý v něm hudba k obveselení společnosti, v sále hodující. Nad otvorem stál velký okrouhlý stůl práce intarsované s luppením a květy a třemi znaky (ještě r. 1777) a kolem 16 vykládaných lenošek s hradeckým znakem.

Přímé spojení Nového stavení s rondelem zjednávala arkáda kratší (XXVIII), na hradbách vystavěná, o 10 křížových klenbách, jež podpírá na straně, do zámecké zahrady otevřené, 9 toskánských sloupů, práce *Ant. Comety*. Sloupy jsou 1·99 m vys. Abakus 0·06 m, echinus 0·06 m, krk 0·1 m, prsten 0·5 m, dřík s dolejším prstenem 1·64 m, lalok 0·08 m, deska 0·41 m vysoká. Dolejší objem dříku 1·1 m, průměr dolní 0·3 m, horní 0·26 m. Mezisloupí 2·52 m. Zed' na straně j. k zájezku, stojící na hradební zdi, r. 1594 třemi opěrnými pilíři stvrzené, otvírá se pěti okny s kamennými venýři, taktéž prací Cometovou.⁹⁾ Do základův arkád, od havířů vykopaných, vráženo podle staré zdi u rondelu 19 kolů dubových. Arkádu přikryl *Wolf Riemar*. Vnější zdivo, »spice« nad sloupy, *Widtmannem* omalovány. Jen místy velmi mdlé stopy prosvítají. Římsa uvnitř arkády byla od téhož po-

¹⁾ Pokud z účtův a stvrzenek známo, dostal za leta 1592–94 a 1596 1266 kop miš. Zdali také plán od něho pochází, neznámo. V době stavby byl tu r. 1595 »pau-mistr J. M. císařské« z Prahy. Na stravu dostal 2 kopy. Nepřijel-li dohlédnout k stavbě, kterou sám projektoval?

²⁾ Větší okna dělal po 22 kopách m., menší po 15, 16 pilastrů vnitřních za 150 kop, 1 kus nad sloup nebo pod sloup po 40 gr., spodní »pedeštal« po 15 kr., 1° kordonové římsy po 30 kr. = 26 gr. miš.

³⁾ Důvody v mé monografii Zámek j.-hradecký § 32.

⁴⁾ Za 40 tol., 1 sud bílého piva a stravu.

⁵⁾ Spolu s krátkou arkádou (XXVIII) za 20 kop č. Paspergar byl Vlach dle Fr. Mareše v Pam. arch. XVII. 238.

⁶⁾ Za 11 kop č.

⁷⁾ Podobně zakončena byla věž hradu krumlovského, od téhož stavitele vystavěná. (M. C. C. XVIII. 105).

⁸⁾ Viz poznámku 2. na str. 81. — Roku 1790 vytrhány a později převezeny do Krásného Dvora.

⁹⁾ Sloup jeden stál 5 kop m., konsola 16 gr., okno 4 kopy m.

malována maskami. Vně na straně k zájezku namalována byla rustika. Na stropě chodby, vedle panské kuchyně k arkádě vedoucí, vymaloval historie.¹⁾

Rondelu bylo osudné sousedství s bytem úřednickým, který na začátku 19. st. těsně u rondelu z kratší arkády byl zřízen. Nádherný sál, pod jehož stkvělou klenbou hodovaly a bavily se osobnosti rodu císařského, jako r. 1673 císař Leopold, r. 1703 arcivévoda Karel (král špan. Karel III.), r. 1721 císařovna Alžběta Kristina a j., o zlato svých ozdob oloupen a tyto částečně otlučeny. Na začátku 19. st. asi po pět let rok co rok rondel vybílen, vždyť v něm i železná kamna bývala. Konečně r. 1831 okna v něm prkny zabedněna, poněvadž tam táhlo. R. 1833 zapuštěna v kupoli spínadla. R. 1835 část rondelu zapeřena k uschovávání zastřelených zajíců. Za nynější správy vyklizen a další zkázy ochráněn.

Když rondel a kratší arkáda stavěny, snesena stará věž nedaleko skála vylámána a země navezena, aby se mohla upravit zahrada. V ní zřízen r. 1688 a na nynější místo, mezi rondelem a mřežovanou branou k zahradě z r. 1680, r. 1696 postaven vodojem v podobě pětilisté růže s vodomitem, práce kameníka Ondř. Bartha za 150 fl. (Viz obr. 82!)

V rondelu jest relief železný litý, 0·65 m široký a 1·23 m vysoký. Mezi toskánskými pilastrami pod kladím ionským jest Ukřižovaný na skalisku, před kterým beránek s praporcem. Na Ukřižovaného ukazuje Jan Křt., řka jaksi muži za ním stojícímu, pouze kolem beder zahalenému, co napsáno na desce pod Ukřižovaným:

SICH DAS IST GOTTES LAMB DAS DER GANTZEN WELT SVNDT REG.

Nad kladím zakončení obloukové, v jehož tympanu nápis:

CHRISTVS IST KOMMEN DIE SVNDER SELIG ZV MACHEN.

Nádvorí třetí čili horní. Na něm bývala ode dívna studna (XXV), 34·3 m hluboká (obr. 85.). Na 12boké žulové obrubni, nejpozději r. 1604 ozdobené vytesanými znaky Jáchyma Oldřicha z Hradce, jeho manželky Maximiliány Hohenzollerské a jeho matky Kateřiny z Montfortu, připevněna 12boká ozdobná mříž, práce hradeckého zámečníka Andresa.²⁾ Zaklenuje se prohnutými oblouky v klenbu a konečně ve velikou kytici. Ve dvou protilehlých polích jsou dvířka pro vynášení okovu. K hranám boků přinýtovány spirály, zakončené dole ve fantastické masky, zuby cenící. Z každého prutu kostry, posázeného růžicemi, vychyluje se ven kytice, vždy ob dvě menší jedna větší. Celek jest korunován mocnou kyticí s pětilistou růží. Ji obstarují na klenbě, z luppenů, květů, koníkův i Tritona, za velikými kyticemi tři kytice, z nichž vynikají lvíčkové, držící předními tlapami součástky znaku hradeckého: M, věnec a kotvu. Nade dvoujimi dvířky jsou vysekané znaky. Jeden, kotvu, drží dva andělé, druhý, růži, dva dvouocasí lvi. Mimo to namalovány byly znaky na 4 štítcích tam, kde pruty v klenbu se ohýbají. Znáti jest poněkud jen dva, hradecký

¹⁾ Smluvil za ně 40 tol.

²⁾ Železo stálo 253 kopy 9 gr. 5 d., práce 272 kopy. Malíř Tomáš dostal 4 kopy. Již r. 1565 místní zámečníci a kováři ukuli mříž za 155 kop 49 gr. č. Mříž za Adama II. pořízená, nyní v č. 159—I. postavená, má letopočet 1576.